

Римма Римарчук

Національний університет “Львівська політехніка”,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти
rimma2@ukr.net
ORCID: 0000-0002-4411-6860

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОБҐРУНТУВАННЯ СТАНОВЛЕННЯ ПРИНЦИПУ СПІВПРАЦІ І ПАРТНЕРСТВА В ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

<http://doi.org/10.23939/law2022.34.118>

© Римарчук Р., 2022

Зазначено, що одним із основних елементів цивільного права є його принципи. Система принципів цивільного права зазнає постійних змін. Його кількість, як і кількість інших цивільно-правових інститутів, стає ширшою та розширеною. Можна знайти науково-теоретичну дискусію про формування принципу співробітництва та принципу партнерства в цивільних та інших видах відносин. Правові форми взаємодії суб'єктів суспільних відносин різні і вони відомі в усіх галузях права. Це може бути підприємницька діяльність у межах певної юридичної особи, різні види договорів, а також фідучіарні відносини.

Цілі принципу партнерства також слугують зобов'язання кредитора. Цивільний кодекс України встановлює правила взаємодії та взаємодії сторін договору підряду та договору будівництва. Один із моментів судової практики представлено у статті.

Крім того, враховуючи те, що в законодавстві щодо всіх цивільних відносин немає єдиного прямого визначення та окреслення принципу товариства, імперативний принцип товариства можливий серед норм Цивільного кодексу України.

Питання легалізації принципу партнерства в національному законодавстві, як правило, не розглядається поряд із зарубіжним досвідом інших країн щодо встановлення та розвитку принципів соціального партнерства.

Наприклад, у всьому світі існує проблема дрібних крадіжок на роботі, які здійснюють особи в державних і приватних установах. Наприклад, у США щорічний розмір таких крадіжок становить приблизно 100 мільярдів доларів США. У деяких державах під час вирішення цієї проблеми, зокрема, трудові підрозділи отримали право безпосередньо керувати своїми підприємствами, аж до права визначати розмір коштів, що спрямовуються на виплату заробітної плати, і право замішувати керівників підприємств. Це запровадило поняття громадського контролю за управлінням підприємствами, а, з іншого боку, працівник зацікавлений у збільшенні прибутку та підвищенні ефективності самого підприємства. Підстав для масового зловживання матеріальними ресурсами та іншими цінностями не було.

Нині трудові підрозділи позбавлені будь-яких прав на участь в управлінні підприємствами. Багато підприємств навіть не мають профспілок. Місцева законотворчість і

правозастосування не враховують той факт, що саме в рамках такої реальності та права ідеї соціального партнерства отримали належне наукове обґрунтування в правовій сфері.

Ключові слова: партнерство, партнерські зв'язки, ділові контакти, конкурентні переваги, взаємодія, договір.

Постановка проблеми. Стаття присвячена проблемам дотримання принципу співпраці та партнерства в цивільних правовідносинах. Розглядаються основи соціального партнерства, взаємодії держави та бізнесу, закріплення принципу партнерства для всіх цивільних правовідносин на прикладі рішення Міжнародного третейського суду.

Аналіз дослідження проблеми. Теоретико-методичні засади аналізу партнерських зв'язків є предметом дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких: М. В. Вилисова, Б. О. Винницький, І. В. Запатріна, Т. Б. Лебеда, Я. О. Криворучко, О. О. Солодовнік, Р. Патора, Н. І. Хотей, Н. І. Чухрай, Л. О. Шарингер, О. О. Шубін, П. Друкер, Ф. Котлер, Ф. Хайек, Й. Шумпетер, В. І. Якунін та ін.

Мета статті полягає у дослідженні та об'єктивному аналізі дотримання принципу співпраці та партнерства в цивільних правовідносинах, побудови правовідносин, заснованих на таких принципах між суб'єктами господарювання та забезпечення його в договорах кооперації та спільної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Важливою основою цивільного права є його принципи. Система принципів цивільного права також постійно змінюється. Їх число, як і число інших цивільно-правових інститутів, стає дедалі більшим. Так, трапляються науково-теоретичні обґрунтування становлення принципу співпраці і партнерства в цивільних та інших правовідносинах.

Сутність партнерства зумовлена природою суспільства. Як справедливо описував це явище К. Маркс, суспільство – це продукт взаємодії людей. Основою правового регулювання соціального партнерства і взаємодії держави, бізнесу та інших осіб і суб'єктів є принципи, які є основою Основного закону держави, її Конституції, норми якої джерелом влади визнають народ, а закон – вищою формою управління соціальними відносинами в суспільстві. Загалом, держава забезпечує координацію державної і приватної економічної діяльності в соціальних цілях [1].

Правові форми взаємодії суб'єктів суспільних правовідносин різноманітні, вони відомі всім галузям права. Це і підприємницька діяльність у складі юридичної особи, і різні договори, а також всі правовідносини, які мають фідучіарне спрямування.

Цілями партнерства є і кредиторські зобов'язання. Сюди ж належать мирові процедури в процесуальному законодавстві та ін. ЦК України встановлює правила взаємодії та співпраці учасників договору підряду та договору будівельного підряду [2].

Ще характерніше партнерство сторін у договорах кооперації та спільної діяльності. Кредиторські зобов'язання визначені в цивільному законодавстві в частині зобов'язального права як фактор, що вимагає співпраці кредитора з боржником, а не простого пред'явлення до боржника претензії щодо необхідності виконання ним своїх обов'язків перед кредитором. Тому можна впевнено сказати, що співпраця і взаємодія притаманні всім цивільними договорами. А отже, можна говорити про те, що кредитор не тільки має право вимагати від боржника виконання зобов'язання, але й сам повинен сприяти боржнику в цьому.

Крім того, оскільки прямого нормативного закріплення принципу партнерства для всіх цивільних правовідносин немає, то імперативне партнерство можливе серед норм ЦК України.

Щодо питання про узаконення партнерства в національному законодавстві, то не завжди враховані приклади з досвіду зарубіжних держав щодо побудови та розвитку основ соціального партнерства.

Для прикладу, у всьому світі є проблема дрібних розкрадань за місцем роботи осіб у державних і приватних структурах. Наприклад, у США річний розмір таких розкрадань становить приблизно 100 млрд доларів. Вирішуючи, зокрема, цю проблему законодавчо, в деяких державах трудовим колективам було надано право безпосереднього управління своїми підприємствами, аж до права визначення розміру коштів, що спрямовуються на виплату заробітної плати, і права заміни керівників підприємств. Цим вводилося таке поняття, як контроль громадськості за керівництвом підприємств, а, з іншого боку, працівник ставав зацікавленим у збільшенні прибутків та підвищенні ефективності самого підприємства. Підстав для масового зловживання матеріальними засобами та іншими цінностями уже не було.

На сьогодні трудові колективи позбавлені всіх прав щодо участі в управлінні підприємствами. У багатьох комерційних структурах немає навіть профспілкових організацій. У вітчизняній правотворчості та правозастосуванні не врахований той факт, що саме в рамках такої описаної дійсності і права ідеї соціального партнерства були адекватно науково обґрунтовані в юридичній сфері [4].

Так, ЮНЕСКО на XVIII сесії в Парижі 19 листопада 1974 р. прийняла Рекомендацію про виховання в дусі міжнародного взаєморозуміння, співробітництва й миру і виховання в дусі поваги прав людини і основних свобод, в яких державам-членам рекомендовано вжити юридичні та інші заходи щодо реалізації принципів, визначених у цьому документі. Як зазначено в цій рекомендації, їх ухвалення обумовлене усвідомленням глобальної взаємозалежності людей, наявністю не тільки прав, а й обов'язків, покладених на окремих осіб, їх груп і держави по відношенню один до одного, розумінням необхідності міжнародної солідарності і співробітництва, готовності окремих осіб брати участь у вирішенні проблем своєї громади, своєї країни і світу загалом [5].

Так, відповідно до цивільного законодавства, метою діяльності комерційних організацій є винятково отримання прибутку і розподіл його між своїми засновниками. Ніяких соціальних цілей за цього не проголошується. Можна лише припускати, що такі цілі будуть досягатися самими засновниками після отримання відповідного доходу. Але у самої держави правосуб'єктність інша, ніж у комерційних структур.

Соціальні завдання, зокрема визначення особистих потреб непрацездатних, інвалідів, дітей та інших категорій населення для держави мають настільки ж важливе значення, як і комерційні інтереси. Крім того, державним структурам дозволено тільки те, що передбачено напряму законодавством. А оскільки законодавчого припису щодо можливості створення спільної діяльності комерційних організацій та держави немає, то об'єднання держави і приватного капіталу для цілей отримання прибутку суперечить закону. Тим більше, що за межами такого об'єднання залишаються усі некомерційні організації, не кажучи вже про населення, завдяки якому і отримуватиметься прибуток. Інших суб'єктів таких правовідносин просто не існує. Громадянин вважається найслабшою стороною у взаємовідносинах із професійними виробниками та суб'єктами підприємницької діяльності. Зрозуміло, що громадянин стає абсолютно безсилим, коли на боці підприємців стає і держава [6].

Слід врахувати і ту обставину, що приватних підприємств і комерційних організацій у кожній державі має бути не менше ніж 12 % від загальної чисельності населення. Зрозуміло, що на цю кількість підприємницьких одиниць однієї держави не вистачить. А отже, держава дістанеться в ролі партнера тільки окремим із них. Тим самим може бути порушено правовий принцип рівних можливостей для усіх осіб та суб'єктів комерційної діяльності. Наслідки такого зрощування капіталу держави і окремих приватних осіб явно є негативними і навіть кримінальними [7].

У такому розрізі чітко бачимо як закладається основа для корупції, хабарництва та інших посадових злочинів. Проте партнерство держави і приватного капіталу в економічній сфері зовсім не виключається. Воно можливе і навіть необхідне, проте, переважно, за допомогою представництва інтересів приватного капіталу його громадськими об'єднаннями перед державою або шляхом створення інших державно-приватних некомерційних об'єднань. Однак такі громадські об'єднання поки не демонструють своєї соціальної зрілості. Їх участь у вирішенні державних завдань обмежена.

Водночас деякі спроби розширити сферу участі громадськості в соціальному партнерстві не були законодавчо закріплені.

Практична реалізація нових цивілізованих форм взаємодії держави і бізнесу в зарубіжних країнах почалася тільки в 90-х рр. ХХ ст., починаючи з Великобританії. Цьому сприяло те, що в англо-саксонському праві широке застосування мають такі правові форми, як товариство, а також можливо кілька видів права власності різних осіб на одну річ. На цій основі, зокрема, став можливим розподіл між державою і приватними особами прав власності на інфраструктурні об'єкти під час здійснення залізничних пасажирських перевезень та ін. [8].

Висновки. Отже, взаємодія, партнерство і співробітництво в сучасному суспільстві і праві – це не данина модній ідеї. Партнерство повинно охоплювати всіх учасників суспільних відносин і пронизувати всі сфери соціально-економічного розвитку суспільства. Проте, в цьому контексті виникає питання про те, які форми і способи такого партнерства допустимі для різних осіб, їх організацій та груп.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Леже Раймон. (2009). Великие правовые системы современности: сравнительно-правовой подход. М. : Волтерс Клувер. 584 с.
2. Майданик Р. А. (2012). Цивільне право: Загальна частина / Т. 1: Вступ у цивільне право. К. : Алерта. С. 336–351.
3. Hartkamp A. (1992). Judicial Discretion under the New Civil Code of Netherlands. *The American Journal of Comparative Law*. Vol. XL. No. 3. С. 554–557.
4. Бичкова С. С. (2018). Правовий статус учасників цивільної справи (у контексті новел процесуального законодавства України). *Право України*. № 10. С. 114–128.
5. Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18 березня 2004 р. № 1629-ІУ. *ВВР*. 2004. № 29. Ст. 367.
6. Чучков О., Чучкова Н. (2012). Участь держави у цивільному процесі в Україні. *Юридична наука*. № 1. С. 81–85.
7. Карабань В. (2000). Спонування до укладення цивільно-правового договору: правозастосовний та правотворчий аспекти. *Право України*. № 10. С. 26.
8. Міжнародне приватне право. (2000). Міжнародні договори України : у 2 т. / відп. ред. та упорядн. А. Довгерт та В. Крохмаль. К. : Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”. Т. 1. 992 с.; Т. 2. 1312 с.

REFERENCES

1. Raymon Lezhe. (2009). Vely'ky'e pravovye sy'stemy sovremennosty': sravny'tel'no-pravovoj podxod [On the great legal systems of nowadays: comparative legal approach]. М.: Walters Kluwer. 584 p. [in Russian].
2. Maydanyk R. A. (2012). Cy'vil'ne pravo: Zagal'na chasty'na / Т. 1. Vstup u cy'vil'ne pravo. [Civil law: General part. Introduction to civil law] К.: Alerta. pp. 336–351 [in Ukrainian].
3. Hartkamp A. (1992). Judicial Discretion under the New Civil Code of Netherlands. *The American Journal of Comparative Law*. 1992. Vol. XL. No. 3. pp. 554–557 [in English].
4. Bychkova S. S. (2018). Pravovy'j status uchasny'kiv cy'vil'noyi spravy' (u konteksti novel procesual'nogo zakonodavstva Ukrayiny'). [On the legal status of the participants in the civil case trial (in the context of the novels of procedural law of Ukraine)]. *Law of Ukraine*. No. 10. pp. 114–128 [in Ukrainian].
5. Pro zagal'noderzhavnu programu adaptaciyi zakonodavstva Ukrayiny' do zakonodavstva Yevropejs'kogo Soyuzu. (2004) [On the national program of adaptation of the legislation of Ukraine to the legislation of the European Union]; Law of Ukraine from 18 of March No. 1629-IU. *VVR*. No. 29. p. 367 [in Ukrainian].
6. Chuchkov O., Chuchkova N. (2012). Uchast' derzhavy' u cy'vil'nomu procesi v Ukrayini. [The participation of a state in the civil procedure in Ukraine]. *Legal science*. No. 1. pp. 81–85 [in Ukrainian].
7. Karaban' V. (2000). Sponukannya do ukladennya cy'vil'no-pravovogo dogovoru: pravozastosovny'j ta pravotvorchy'j aspekty' [Enticement to enter into a civil law contract: law enforcement and law-making aspects]. *Law of Ukraine*. No. 10. p. 26 [in Ukrainian].
8. Mizhnarodne pry'vatne pravo. Mizhnarodni dogovory' Ukrayiny'. (2000). [International private law. International treaties of Ukraine] in two Vol. / vidpov. red. ta uporyadny'ky' A. Dovgert ta V. Kroxmal'. К.: editor “Kyiv University”. Vol. 1. 992 p.; Vol. 2. 1312 p.

Дата надходження: 04.04.2022 р.

Rimma Rymarchuk

Lviv Polytechnic National University,
PhD in Law, Associate professor
Institute of Law, Psychology and Innovative education
Department of Civil Law and Procedure
rimma2@ukr.net
ORCID: 0000-0002-4411-6860

SCIENTIFIC AND THEORETICAL RATIONALE FOR THE FORMATION OF THE PRINCIPLE OF COOPERATION AND PARTNERSHIP IN CIVIL LEGAL RELATIONS

One of the core elements of civil law are its principles. The system of civil law principles is subject to a constant change. Its number, as well as the number of other civil legal institutes, becomes broader and extensive. One may find scientific theoretical discussion about the formation of cooperation principle and principle of partnership in civil and other types of relations. The legal forms of interaction between the subjects of social relations are different and they are known in all branches of law. It can be an entrepreneurship activity within certain legal entity, different types of agreements, also fiduciary relations.

Creditor obligations also serve the goal of partnership principle. The civil code of Ukraine sets the rules for cooperation and interaction between the parties to the subcontracting agreement and construction agreement. One of the case law highlights is presented in the article.

In addition, taking into account that there is no single direct definition and outline of the partnership principle in the legislation for all civil relations, imperative partnership principle may have its place among the norms of the Civil Code of Ukraine.

The question of the legalization of the partnership principle in the national legislation usually is not considered along with the foreign experience of other countries in regard to the establishing and development of social partnership principles.

For example, all over the world there is a problem of petty theft at work committed by persons in public and private agencies. For instance, in the United States, the annual size of such thefts is about USD 100 billion. In some states while solving this problem in particular, labor units have been given the right to directly manage their enterprises, up to the right to determine the amount of funds allocated for the payment of wages, and the right to replace the heads of enterprises. This introduced the concept of public control over the management of enterprises, and, on the other hand, the employee became interested in increasing profits and improving the efficiency of the enterprise itself. There were no grounds for mass abuse of material resources and other values.

Nowadays, labor units are deprived of all rights to participate in the management of enterprises. Many businesses do not even have trade unions. Local lawmaking and law enforcement do not take into account the fact that it is within the framework of such reality and law that the ideas of social partnership have received adequate scientific justification in the legal field.

Key words: partnership, partnership connections, business contacts, competitive advantages, interaction, contract.